

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

BUŁGARIA

1. Populacja uczących się i język nauczania

W 1997 r. liczba osób w wieku do 29 lat wynosiła 3 242 600 (39% ludności), w tym 1 112 176 dzieci i młodzieży w wieku objętym kształceniem obowiązkowym. Urzędowym językiem nauczania jest język bułgarski.

2. Administracja i finansowanie edukacji

Prawie wszyscy uczniowie (99,58%) uczęszczają do szkół publicznych, które są bezpośrednio nadzorowane i prowadzone przez władze publiczne i finansowane przez państwo.

Administracja oświatowa jest podzielona na cztery szczeble: krajowy, regionalny, gminny i szkolny. Ministerstwo Edukacji i Nauki określa i realizuje krajową politykę edukacyjną oraz planuje i organizuje działania związane z rozwojem edukacji, przygotowując długofalowe programy i projekty wdrożeniowe. Organy gminne odpowiedzialne za edukację, które należą do struktury krajowej, uczestniczą w realizacji gminnej polityki edukacyjnej i odpowiadają m.in. za kształcenie obowiązkowe uczniów w wieku do 16 lat, edukację przedszkolną i finansowanie. Autonomia szkół została w ostatnich latach znacznie rozszerzona. Zadaniem organów administracyjnych szkół, którymi są rada pedagogiczna, zarząd i dyrektorzy szkół, jest zadbanie o to, by szkoła spełniała niezbędne wymogi w zakresie dydaktyki, organizacji, metodyki, administracji i zarządzania. Przeprowadzaniem inspekcji w szkołach i opracowywaniem ich wyników zajmują się odpowiednie władze, tj. Ministerstwo Edukacji i Nauki, inspektoraty regionalne, dyrektorzy szkół i ich asystenci.

3. Edukacja przedszkolna

Edukacja przedszkolna jest uznawana za pierwszy szczebel systemu oświaty i obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 lub 7 lat. Większość przedszkoli (*Detska gradina*) prowadzą gminy. Uczęszczanie do przedszkola nie jest obowiązkowe. W przedszkolach obowiązkowo płaci się wpisowe, przy czym jest ono znacznie niższe w przypadku rodzin o niskich dochodach. W roku 1995/96 do przedszkoli uczęszczało 67,50% dzieci.

4. Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

Начално училище – Natchalno uchilishte (szkoła podstawowa)	Wiek: 6/7-9/10 lat
Прогимназия – Progimnazia (ogólnokształcąca szkoła średnia I stopnia)	Wiek: 10/11-14/15 lat
Професионално технически училища – Profesionalno-technitcheski utchilichta (szkoły/klassy techniczne/zawodowe)	Wiek: 10/11-13/14 lat
Szkoły techniczne/zawodowe, Technika (różne rodzaje szkół średnich II stopnia)	Wiek: 14/15-17/18 lat

Kształcenie jest obowiązkowe dla dzieci i młodzieży w wieku od 6 lub 7 lat (zgodnie z decyzją rodziców) do 16 lat i kończy się w szkole średniej II stopnia.

b) Kryteria przyjęć

Kształcenie obowiązkowe na poziomie obejmującym szkołę podstawową, tj. klasy I-IV, i szkołę średnią I stopnia, tj. klasy V-VIII, jest bezpłatne we wszystkich szkołach z wyjątkiem prywatnych. Dodatkowymi kryteriami przyjęć są odległość do szkoły i preferencje rodziców.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Rok szkolny obejmuje 160 dni w szkołach podstawowych i 170 dni w szkołach średnich I stopnia. Zajęcia (minimum 22 lekcje trwające 35 minut na początku kształcenia w szkole podstawowej i 40-45 minut na innych poziomach) są prowadzone przez pięć dni w tygodniu. Minimalny roczny wymiar zajęć dydaktycznych wynosi 470 lub 528 godzin zegarowych w szkole podstawowej i od 765 do 867 w szkole średniej I stopnia.

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

W roku szkolnym 1995/96 na 1 nauczyciela przypadało 14 uczniów w szkole podstawowej i średniej I stopnia i 13 uczniów w szkole średniej II stopnia. Klasy liczyły średnio 20-25 uczniów w szkole podstawowej i 19-20 uczniów w szkole średniej I stopnia. Zgodnie z przepisami minimalna liczba uczniów w klasie wynosi 17, a maksymalna – 26. Klasy są mieszane i składają się z uczniów w tym samym wieku. W szkole podstawowej daną klasę uczy jeden nauczyciel, natomiast w szkole średniej I stopnia lekcje prowadzą nauczyciele poszczególnych przedmiotów.

e) Programy i treści nauczania

W szkołach podstawowych (klasy I-IV) realizuje się jeden program nauczania, który jest obowiązkowy dla wszystkich uczniów. Jednolity i obowiązkowy jest również program nauczania w szkołach średnich I stopnia (klasy V-VIII). Nauczyciele samodzielnie wybierają podręczniki i materiały dydaktyczne (z listy zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji i Nauki).

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Wiedzę i umiejętności uczniów ocenia się przez cały rok szkolny (w formie sprawdzianów ustnych, pisemnych, praktycznych i innych). Ocena jest przeprowadzana regularnie przez nauczyciela i we współpracy z organami administracji państwowej. Uczniowie nie powtarzają I klasy. Na zakończenie nauki w IV klasie uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (*Svidetelstvo za natchalno obrazovanie*) i automatycznie przechodzą do szkoły średniej I stopnia. Po ukończeniu VIII klasy z pozytywnymi ocenami (na tym etapie nie przeprowadza się egzaminu końcowego) otrzymują świadectwo ukończenia kształcenia elementarnego, które uprawnia do podjęcia nauki w szkole średniej II stopnia. Kształcenie w szkołach/klasach technicznych/zawodowych kończy się egzaminami zawodowymi (*izpit po teoria i praktika na profesjata*), prowadzącymi do świadectwa kwalifikacji zawodowych na niższym poziomie.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Средни общообразователни училища, Профилирани гимназии (szkoły średnie ogólnokształcące z oddziałami profilowanymi)	Wiek: 14/15-17/18 lat (4/5 lat)
Средни професионално-технически училища (średnie szkoły techniczne/zawodowe)	Wiek: 15-17 lat (3 lata)
Техникуми (Technika)	Wiek: 14-18 lat (4/5 lat)

b) Kryteria przyjęć

W Bułgarii kształcenie na poziomie średnim jest bezpłatne we wszystkich szkołach z wyjątkiem prywatnych. Przyjęcie do szkoły na tym poziomie wymaga na ogół jedynie świadectwa ukończenia kształcenia obowiązkowego, ale szkoły profilowane (np. szkoły językowe lub techniczne) przeprowadzają egzaminy wstępne, których zakres jest uzależniony od rodzaju szkoły.

c) Programy i treści nauczania

Programy nauczania ustala się na szczeblu centralnym. W średnich szkołach ogólnokształcących przedmioty ogólne są jednakowe i obowiązkowe dla wszystkich uczniów. Poszczególne przedmioty obowiązkowe i fakultatywne wybiera się i prowadzi zgodnie z profilem szkoły.

Kształcenie zawodowe obejmuje obowiązkowe kształcenie ogólne i specjalistyczne kształcenie zawodowe. W technikum obowiązkowe przedmioty ogólne są jednakowe dla wszystkich uczniów. Przedmioty obowiązkowe i fakultatywne zależą od specjalizacji.

d) Ocena, promocja i kwalifikacje

Na tym poziomie edukacji uczniów ocenia się podobnie jak na poziomie kształcenia obowiązkowego. Na zakończenie kształcenia ogólnego w szkole średniej II stopnia (również w oddziałach profilowanych), kształcenia technicznego i kształcenia technicznego/zawodowego przeprowadza się egzaminy końcowe (*zrelostni izpitii*), prowadzące do świadectwa ukończenia szkoły średniej (*Diploma za sredno/sredno spetsialno obrazovanie*). W szkołach technicznych i zawodowych przeprowadza się także końcowe egzaminy zawodowe (*izpit po teoria i praktika na professiata*) prowadzące do świadectwa kwalifikacji zawodowych (*Svidetelstvo za profesionalna kvalifikatsia*). Posiadanie świadectwa ukończenia szkoły średniej jest warunkiem przyjęcia na studia wyższe.

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

W Bułgarii istnieją uczelnie zawodowe (*kollegi*) oraz uczelnie akademickie, do których zalicza się uniwersytety i szkoły wyższe specjalizujące się w określonych dziedzinach (akademie i instytuty).

b) Warunki wstępu

Kryteria przyjęć są różne, zależnie od rodzaju uczelni i specjalnych wymogów danej uczelni (świadectwo ukończenia szkoły średniej wraz z egzaminem lub egzaminami pisemnymi, sprawdzianami lub konkurs świadectw). Uczelnie są autonomiczne, a w związku z tym mogą samodzielnie wybierać rodzaj egzaminu.

c) Kwalifikacje

Studia w uczelniach zawodowych prowadzą do tytułu zawodowego *Specialist po ...* (na danym kierunku). Po ukończeniu 4-letnich studiów w uczelniach akademickich uzyskuje się tytuł zawodowy *bakalavur*. Studia w uczelniach akademickich trwające 5-6 lat lub dłużej prowadzą do tytułu *magistur*, który można również otrzymać na zakończenie rocznych studiów odbywanych po uzyskaniu tytułu *bakalavur*. Posiadanie tytułu *magistur* uprawnia do podjęcia 3-letnich studiów prowadzących do stopnia naukowego *doktor*.

7. Kształcenie specjalne

Obecnie większość dzieci mających specjalne potrzeby edukacyjne uczęszcza do szkół specjalnych. Podejmuje się działania zmierzające do integracji tych dzieci w szkolnictwie ogólnodostępnym, przy czym jest to uzależnione od rodzaju i stopnia upośledzenia. Kształcenie specjalne ma bardzo zbliżoną strukturę do kształcenia w szkołach ogólnodostępnych.

8. Nauczyciele

Nauczyciele pracujący w przedszkolach i szkołach podstawowych (nauczyciele przedmiotów zintegrowanych) są absolwentami studiów zawodowych (trwających 3-4 lata) lub akademickich (4-5 lat). Nauczyciele szkół średnich I i II stopnia (nauczyciele przedmiotu) posiadają tytuł zawodowy uzyskiwany po ukończeniu studiów 4- lub 5-letnich (*bakalavur* lub *magistur*). Nauczycieli zatrudniają dyrektorzy szkół na podstawie umowy o pracę.

9. Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

Szkolnictwa średniego dotyczą dwa istotne wydarzenia:

9 lutego 2005 r., na mocy decyzji nr 81, Rada Ministrów Republiki Bułgarii przyjęła Narodową Strategię i Plan działań na rzecz informatyzacji bułgarskich szkół średnich. Dokumenty te będą następnie przedmiotem debaty parlamentarnej i zostaną zatwierdzone przez bułgarski Parlament. Dokumenty są zgodne ze Strategicznym Celem 1 (Podniesienie jakości i efektywności systemów edukacji w UE; 1.3. Zapewnienie powszechnego dostępu do technologii informacyjno-

komunikacyjnych) programu prac Komisji Europejskiej, przyjętego po posiedzeniu Rady Europejskiej w Lizbonie. W strategii określono cele, grupy odbiorców, działania, ramy finansowe i strukturę organizacyjną służącą wprowadzaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych. Plan działań obejmuje okres dwóch lat, 2005-2007, i przewiduje inwestycje w wysokości 140 987 lew bułgarskich. Przewidywane rezultaty: wyposażenie szkół podstawowych i średnich w taką liczbę komputerów, by na 1 komputer przypadało 12 uczniów, zwiększenie dostępu do Internetu, szkolenie nauczycieli i opracowanie specjalistycznego oprogramowania.

Drugim wydarzeniem związanym ze Strategią Lizbońską jest zatwierdzenie przez bułgarski Parlament Programu i planu działań na rzecz zwiększenia odsetka kształcących się w grupie wiekowej objętej obowiązkiem nauki. W programie określono strategiczne priorytety dotyczące poprawy wskaźników skolaryzacji poprzez zapewnienie wszystkim osobom równego dostępu do nauki. Cele programu są następujące: zapewnienie podręczników i przyborów szkolnych uczniom klas I-IV w szkołach państwowych i gminnych, optymalizacja sieci szkolnej, zapewnienie w szkole śniadań wszystkim uczniom klas I-IV, pomoc dla rodziców oraz nawiązanie współpracy międzyinstytucjonalnej w ramach programu.

Najistotniejszą zmianą w szkolnictwie wyższym było oficjalne wprowadzenie Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS) i Suplementu do Dyplomu – rozwiązań ułatwiających mobilność oraz uznawanie okresów studiów i dyplomów w Europie. Ta inicjatywa prawna jest zgodna z decyzjami podjętymi w ramach Procesu Bolońskiego podczas berlińskiej konferencji ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe w krajach europejskich. Zarówno ECTS, jak i Suplement do Dyplomu wprowadzono na mocy przepisów Ustawy o szkolnictwie wyższym, uchwalonej przez bułgarski Parlament 4 czerwca 2004 r. (Dziennik Urzędowy nr 48/04.06.2004). Dzięki znowelizowaniu na tej podstawie odpowiednich przepisów wykonawczych, stworzono ramy prawne do praktycznego wprowadzenia ECTS i Suplementu. Pierwszym aktem wykonawczym było Rozporządzenie w sprawie państwowych wymogów dotyczących treści podstawowych dokumentów wydawanych przez uczelnie, zatwierdzone przez Radę Ministrów Zarządzeniem nr 215 z 12.08.2004. Równocześnie podjęto różne działania (m.in. seminaria na szczeblu krajowym i uczelnianym, broszury informacyjne, spotkania itp.) mające ułatwić uczelniom wprowadzenie Suplementu do Dyplomu. Dzięki temu od 2005 r. absolwenci będą automatycznie otrzymywać Suplement do Dyplomu w języku angielskim i bułgarskim. Drugim aktem prawnym było Zarządzenie nr 21 w sprawie wprowadzenia systemu akumulacji i transferu punktów w uczelniach (Dziennik Urzędowy nr 89/12.10.2004).

Opracowanie: Bułgarskie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: marzec 2005